

GRUP FOLKLORU BAĞLAMINDA İCAT EDİLMİŞ YEMEK: SATUK BUĞRA HAN AŞI*

Geliş Tarihi (Received Date) 08.10.2018
Kabul Tarihi (Accepted Date) 10.01.2019

Emine ÇAKIR**

Özet

İnsanoğlunun fizyolojik varlığını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu en temel gereksinimlerden biri yeme eylemidir. Her ne kadar bireysel bir olgu olsa da bu eylem, çoğu zaman toplumun genelini kimi zaman ise sadece belli etnik ve dinî grupların inançlarıyla örüntülü ritüeller bütünü olarak karşımıza çıkar. Bu çalışmada, “Türk-İslam ülküsü” ideolojisi etrafında bir araya gelen bir grubun, gelenekte olmayıp kendilerinin *Satuk Buğra Han aşısı/yemeği* adını verdikleri/icat ettikleri bir yemek, “kimlik ve aidiyet” kavramlarıyla ilişkili olarak grup folkloru bağlamında ele alınmıştır. Bu grup, 1975-1979 yılları arasında *Genç Arkadaş* dergisi etrafında bir araya gelen ve ortak siyasi görüşe sahip, kendilerini “ülkücü” olarak niteleyen gençlerden oluşmaktadır. Türk kültür tarihinde sözlü ve yazılı kaynaklarda *buğra aşısı* adında bir yemeğe tesadüf edilirken, *Satuk Buğra Han aşısı* olarak herhangi bir yemeğe rastlanılmamaktadır. İlk defa grup üyelerinden birinin yapıp adlandırdığı bu yemeğin, grubun diğer üyelerince de aynı adlandırmayla grup belleğinde kültürel koda dönüştüğü görülmektedir. Bununla birlikte *Satuk Buğra Han aşısının* 1980 darbesini anlatan ve *Genç Arkadaşlar* dergisi etrafında toplanan grubun hayatını konu alan *Kafes* filminde de aynı çağrışımla ele alındığı belirlenmiştir. Ayrıca grup üyelerinden Lütfü Şehsuvaroğlu ile yapılan görüşme kaydı ve ikinci sözlü kültür ortamındaki veriler de bu savı desteklemektedir. Tarihi ve menkıbevi bir şahsiyet olan Satuk Buğra Han’ın toplumsal bellekteki “Türk-İslam ülküsü” ideolojine karşılık gelen kültürel kodun, grup üyelerinin ideolojisiyle doğrudan örtüştüğü ve bu nedenle yemeğin adının kimlik ve aidiyet duygusuyla bilinçli bir yaklaşımla verildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Grup folkloru, ideoloji ve kültür kodu, Türk-İslam ülküsü, *Satuk Buğra Han aşısı/yemeği*.

AN INVENTED DISH IN THE CONTEXT OF GROUP FOLKLOR: SATUQ BUGHRA KHAN DISH

Abstract

One of the most fundamental requirements that human beings need to maintain their physiological presence is eating. Eating is an individual phenomenon, but it is often known by majority of society and at times it is seen as a set of rituals that are patterned with the beliefs of certain ethnic and religious groups in society. In this study, Satuq Bughra Khan dish, which named/invented by a group that gathered around the ideology of “Turkish-Islamic ideal” even if it is not in tradition, was researched in the context of group folklore. This group consists of young nationalists who gathered around “the Young Friend Magazine” and had a common political view in between 1975-1980. While a dish called Bughra dish exists in the oral and written sources of the Turkish cultural history, a dish called Satuq Bughra Khan is not found. It is seen that this dish, which one of the members of the group cooked and named, turned into cultural code with the same name by the other members of the group. Besides, Satuq Bughra Khan dish is emphasized in the group memory by treating through connotation in the movie “Kafes” which is about the life of the group gathered around “the Young Friends Magazine” and 1980 coup. In addition, the interview with Lütfü Şehsuvaroğlu, a member of the group, and the shares in the second oral culture support this argument. It is seen that the cultural code in the social memory of “the Turkish-Islamic ideal” ideology related Satuq Bughra Khan, a historical and legendary person, directly coincides with the ideology of the group members.

Key Words: Group folklore, ideology and culture code, Turkish-Islamic ideal, Satuq Bughra Khan dish.

GİRİŞ

Kültürel belleğin parçası olan yemek, kimi zaman toplumun genelini içine alırken kimi zaman ise toplumun sadece belli bir kesimince anlamlandırılan kültürel koda dönüşür. Bu çalışmada “Türk-İslam ülküsü” ideolojisi etrafında bir araya gelen ve kendilerini ülkücü olarak niteleyen bir grubun, gelenekte olmayıp kendilerinin icat ettikleri ve *Satuk Buğra Han aşısı* adını verdikleri bir yemek, grup folkloru

* Bu makale, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Bölümü Anabilim dalında hazırlanan “Satuk Buğra Han Tezkiresi Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr.,Ordu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı, eminecakir.thb@gmail.com

ve kültürel bellek kavramlarıyla ilişkili olarak “kimlik ve aidiyet” çerçevesinde analiz edilmiştir. Grup folkloru kapsamında değerlendirilen bireyler, 1975-1979 yılları arasında *Genç Arkadaş* dergisi¹ bünyesinde bir araya gelen ve ortak siyasi görüşe sahip gençlerdir. Grup üyelerinin dergi etrafında bir araya geldiği zamanlarda içlerinden birinin “Satuk Buğra aşu/yemeği” olarak adlandırdığı bu yemek, aslında toplum tarafından çilbir olarak da bilinen yemeğe başkaca yiyeceklerin katılmasıyla oluşturulmuştur. Kısaca grup üyelerinden birinin yapıp adlandırdığı ve icat ettiği bu yemek ve adlandırma, grubun diğer üyelerince de aynı adlandırma ve kültürel kodla çağrışım yoluyla kimlik ve aidiyet unsuruna dönüşmüştür. Adlandırma konusunda özellikle Karahanlı devletinin ilk Müslüman hükümdarı Satuk Buğra Han’ın adının tercih edilmesi de yine grubun “Türk-İslam ülküsü” ideolojisiyle açıklanabilir. Ayrıca vurgulamak gerekir ki bu yemeği, ülkücülerin tamamına atfetmemek gerekir, zira toplumun genelince ya da kendini ülkücü olarak niteleyen kesimin büyük çoğunluğunun belleğinde böyle bir kültürel çağrışım kodu bulunmamaktadır. Bunun yerine bu adlandırmayı “aynı ideoloji doğrultusunda belli bir yer ve zaman diliminde bir araya gelmiş bireylerin icat ettikleri yemek ve grup folkloru” olarak incelemek daha doğru bir yaklaşımdır.

Toplumun canlı bir organizma şeklinde tanımlandığı ve tasvir edildiği sosyolojik yaklaşımlar, söz konusu organizmayı ayakta tutmak adına bazı kurumların kültürün tepkisi olarak geliştiğini savunur. “Antropologlar tarafından işaret edildiği gibi yemek, yalnızca yaşamı sürdürmek için bir materyal değil aynı zamanda sembolizm ve anlamlarla kaplı bir şeydir” (Ichijo ve Ranta, 2018: 121-122). Goode’ye göre “Yemek, insanın hayatta kalışı için temel bir unsur olmasının yanında, çoğunlukla anlamın karmaşık sistemlerini ayrıntılandıran bir kültürel alandır” (2009: 375). Allen’in de ifade ettiği üzere “Hemen her ziyafet, aynı zamanda bir bellek ziyafetidir” (2016: 179). İşlevselci yaklaşıma göre ise yemek, “Kişinin topluluğun üyesi olarak sosyalleşmesine yardımcı olan duyguları ve düşünceleri ortaya çıkaran toplumsal işlevine vurgu yapar. Bu işlev, sistemin korunmasını ve sürdürülmesini sağlar ve anlamı tamamen dinsel olmaktan ziyade toplumsaldır” (Goody, 2013: 25). Sosyalleşme işlevi yanında yeme içme alışkanlıklarının toplumların geçmişlerine ait kültürel kodları bugüne getirme ve geleceğe aktarma işlevi de vardır. Bu işlev, “yemek ve bellek” ilişkisi üzerine odaklanır. J. Allen’in “Yiyecekler, Yeme ve Anılar” başlığı altında “Hepimizin yiyeceklerle ilgili iyi veya kötü anıları vardır. Bir yiyeceğin tadı, kokusu ve dokusu fevkalade bir çağrışım gücüne sahip olabilir; yiyeceğin sadece kendisiyle ilgili değil, tüketildiği mekân ve ortama da ilgili anıları canlandırabilir (2016: 179), “Yemek yemek de hatırlamak da bireysel eylemlerdir. Ben kendi başıma yer ve hatırlarım, siz kendi başınıza. Fakat aramızda veya çevremizde bir yerlerde birtakım “titreşimler”, benim yiyeceklerle ilgili anılarımın sizinkilerle buluşmasını sağlar” (Allen, 2016: 180) şeklindeki söylemi yemek-bellek ve mekân-yemek-bellek ilişkisini açıkça ortaya koymaktadır. Yemek üzerine anı belleğinin toplumdan topluma farklılık göstermesi ise kaçınılmazdır. Örneğin; “Türk töresinde yemek ve sofralık kültürü, hemen her sosyal olayla bütünleşerek ortaya çıkmaktadır. Doğum, sünnet, evlenme, yağmalı toylar, şölenler, imece toplantıları, ölüm, adak, dilekler için büyük sofralar kurulmakla birlikte yenilip içilerek söz konusu durum ile ilgili topluca dualar edilmektedir” (Ergun, 2016: 5). İlaveten aşure, diş hediği, Zekeriya sofrası, iftar yemeği, hacı, asker yemeği ve bayram yemeği gibi pratikler toplumun geneli ya da belli bir kesimince bilinen ritüelistik uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumda bazı yemeklere dair uygulamalar ise sadece belli bir dine veya inanca mensup ya da farklı etnik gruplar arasında kültürel anlam koduna dönüşmektedir. Yörük yemekleri, manav mutfacı, Karadeniz yemekleri gibi adlandırmalar toplumdaki bölgesel yahut etnik adlandırmalar iken Mevlevi mutfacı, ahi yemekleri ve Alevi-Bektaşî yemekleri² gibi adlandırmalar ise belli bir tarikat veya dini inanç sistemi etrafında toplanan grupların yemeği olarak değerlendirilebilir. Türkiye özelinde bu örnekleri çoğaltmak elbette mümkündür. Ayrıca inanç örüntülerinin yanında yemeklerin kentlerle imgelendiği de görülmektedir.³ Bu durum, daha önce de ifade edildiği üzere “mekân,bellek ve yemek” ilişkisiyle açıklanabilir. Ichijo ve Ranta, *Yemek ve Ulusal Kimlik* adlı kitabında yemek adlandırmasını kimlik ve aidiyet üzerinden yorumlar: “Bir yemek tarifini yüklemde ilk adım yemeğe bir ad vermek ve onu sunulan kategorilerden biri içerisinde konumlandırmaktır. Önerilen yemek adlarının çoğu ve sunulan kategoriler uluslar ve ulusal mutfaklarla ilgilidir. Bir yemek tarifi yükleyerek ve onu ulusal mutfaklara dayanarak karakterize veya kategorize

¹ *Genç Arkadaş Dergisi*, haftalık bir dergi olup 15 Ocak 1975 yılında okuyucuyla buluşmuştur ve Şubat 1979’a kadar çıkmıştır. Sloganı “Bütün Karanlıklar Seninle Aydınlanacak” tır. Ülkücü yayın organlarından biridir.

² Mevlevi mutfacı, ahi yemekleri, Alevi-Bektaşî yemekleri hakkında bakınız: (Soysal, 2007).

³ Kentler, yemekler ve imgeler arasında korelasyonlar kuran çalışmalar hakkında bakınız: (Oğuz vd, 2006a, 2006b: 4).

ederek insanlar ulusu seçme eylemine katılırlar; bu yemek tariflerini yazma ve onları isimlendirme eylemi ulusun söylemsel inşasının bir parçasıdır” (Ichijo ve Ranta, 2018: 43). Görüleceği üzere ister ulus ister uluslararası isterse belli bir grup özelinde düşünüldüğünde yemek, karakteristik ve kategorize edilebilen bir kültürel aidiyet unsuru ve kimlik kodudur.

Kültürel Bellekte *Buğra Aşı*

Çalışmada ele alınan *Satuk Buğra aşısı* ise ortak siyasi ve ideolojik düşünce paydasında bir araya gelen bir gruba atfedilerek ele alınabilir. Türk kültür tarihinde “Satuk Buğra Han aşısı ya da yemeği” adında bir yemeğe rastlanılmazken “buğra aşısı” ya da “Buğra-yı Harezmi”⁴ adlarıyla bir yemeğin varlığı tespit edilmiştir. Kaynaklarda buğra aşısı yerine *salma aşısı* ifadesinin de kullanıldığı görülmektedir. “Salma: küçük hamur parçalarıyla pişirilen etli veya etsiz yemek olan salma, hamurların suya salınarak haşlanması yöntemiyle pişirildiği için bu adı almıştır. Salmaya Acem yahnisi, buğra aşısı, salma aşısı, buğra-yı Horezmî gibi adlar da verilir. Türkistan hanlarından Buğra Han’ın icadı olduğu rivayet edilir” (Işın, 2010: 323). Şirvânî “San’at-ı Salma ve Buğra-yı Hârezmî” adıyla yemeğin tarifini verir (Argunşah ve Çakır 2005: 128; Başpınar, 2011: 567-576). Burada Buğra aşısı ya da Buğra-yı Harezmi olarak bahsedilen yemek, çalışmada esas alınan Satuk Buğra Han aşısından mahiyet olarak farklıdır. “Buğra aşısı” ifadesinin geçtiği bir diğer önemli örnek ise Ebu’l Gazi Bahadır Han’ın *Türklerin Şeceresi* adlı yapıtında olup “Buğra’nın Han Oluşu” başlığı altındadır:

Kara Han’ın Buğra adlı bir oğlu vardı. Kara Han ölünce, Buğra halk tarafından Han olarak tahta oturtuldu. Buğra Han, eski atalarının hepsinden daha üstün çıktı. Büyük bir ordu ile gelerek Buhara ve Semerkand’ı aldı. Kardeşleri kendisine düşman idiler. Bu sebeple kendi yurdunda duramadı. Yurdundan ayrılarak gidip Harezmi’yi aldı. Harezmi’ye çekilerek orada çok yıllar padişahlık etti. Bir gün kuzeye doğru bir akın yapmıştı. Ordusu ile beraber gidip dururken, Han etrafındakilere şöyle dedi:

-“Canımız buğday unundan yapılan bir aş isteye durur!” Bunu duyan ahçılar, hemen erişte aşısı gibi yemekler yaptılar. Fakat onlardan hiçbiri Buğra Han’ın istediği yemeği yapmayı beceremediler. Bunun üzerine Han, yemeği kendi eliyle yapmaya başladı ve kazana koyarak kendi eli ile pişirdi. Yemeği yaparken de beğleri Han’a yardım ettiler. Han, yemeği pişirip yedikten sonra yanındakilere:

- Bu aşın adı, “Buğra Han aşısı” olsun, dedi. Bugün de halk içinde “Buğra” adı ile anılan ve pişirilen yemek, işte bu yemektir (Ögel, 1998: 243).

Burada bahsi geçen Buğra Han’ın 10. yüzyılda yaşamış Karahanlı devletinin hükümdarı Satuk Buğra Han olup olmadığı konusunda kesin bir hüküm vermek şimdilik mümkün gözükmemektedir. Zira burada geçen Buğra Han’ın babasının adı Kara Han’dır, fakat Satuk Buğra Han’ın babasının adı tarihi kayıtlarda⁵ Bazır Arslan Han olarak geçmektedir. Ayrıca burada, Buğra Han adının başında Satuk yoktur. “Buğra Han” ifadesinin aynı zamanda başlı başına sülale adı olduğu düşünüldüğünde bu kişinin Satuk Buğra Han’ın soyundan gelen başka bir kişi olması da mümkündür. İlaveten burada bahsedilen buğra aşısının “buğday unundan” yapılması da yemeğin içerik olarak, çılıbır şeklinde adlandırılan *Satuk Buğra aşısı*yla aynı olmadığına göstergeleri olarak yorumlanabilir.

“Buğra aşısı” ifadesinin geçtiği bir başka yazılı kaynak ise Satuk Buğra Han’ın menkıbevi hayatının anlatıldığı tezkiredir. Ebu’l Gazi Bahadır Han’da bahsedilen anlatı tezkirenin Paris nüshasında⁶ yoktur, fakat ad olarak da olsa buğra aşısı geçmektedir. 10. asırda yaşamış Satuk Buğra Han’ın hayatının anlatıldığı tezkirede “buğra aşısı” adının geçmesi yemeğin kültür tarihindeki geçmişini

⁴ Buğra aşısı için bkz: (Argunşah ve Çakır, 2005: 128; Başpınar, 2011: 567; Işın, 2010; Kut, 2013: 120).

⁵ Bakınız: Cemal Karşı’ye göre onun zamanında Türk ülkelerinden Şaş (Taş-Kend) bölgesi İslamiyet’i kabul etmiş idi. Bilge Kül Kadir Han’ın iki oğlunu tanıyoruz. Bazır Arslan ve Oğulcak Kadir Han. Başta Pritsak olmak üzere bazı yazarlar bu iki oğuldan Bazır Arslan Han’ın Balasagun’da (büyük kağan sıfatıyla) ve Oğulcak Kadir Han’ın da (ortak kağan olarak) Tıraz ve bilahere Kaşgar’da hüküm sürdüklerini ifade etmişlerse de şimdiki bilgilerimize göre bunu böyle kabul etmeye imkân yoktur. Zira her şeyden önce Karahanlılar da “ortak kağanlık” diye bir şey olmadığı gibi X. yüzyılın birinci yarısı sonlarına kadar (942’ler) Karahanlı hanedanının Balasagun ile ilgisine dair hiçbir kesin delile sahip değiliz. Hem bu aileye ait en eski bilgileri bize veren Cemal Karşı’nın hem de Satuk Buğra Han menkıbesinin devamlı surette Kaşgar’dan bahsetmesi ailenin asıl yurdunun bu bölge olduğunun bir başka delilidir ki, onların aile mezarlığı da bu şehirde bulunuyordu⁷¹ (Genç, 2002: 8).

⁶ [47a] (14) Hazreti Hâce Bahaddinın kaşlarga keldiler. Hazret-i Hâce (15) Bahaddin bu halkın aldılarına çıkıp hankahlarga teklif kılıp alıp (16) kirip cemi halkını yukarı ılturkuzup özleri eşik túbide oraturdular (17) şol zaman nohudni tola salgan **bugra aş** alıp kelip bu halkın [47b] (1) aldılarında yere koydılar şeyh aşğa nazar kıldılar bu **bugra aş** bu halkın (2) nazarığa köziğe aşrining suretide köründü nohudları mürvavidnin (3) suretide köründü bu halk birbirlerine yakışıp aceb hali dep hayran (4) kaldılar ve yene yakku dik bolsalar **bugra aş** dirahntının suretide (5) bolupdur nohudları meyvenin suretide bolupdur yene bir zamandı (6) ken baksalar aş oskan tabağ gülnin şuretide köründü (7) bu halk gazinin suretide köründü suga cömüp yörüydür (8) bu melisde bu halk bu nev keramatlarını körüp birbirlerine ayttılar (Paris Nüshası; http://yazmalar.mkutup.gov.tr/detay_goster.php?k=123905)

göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca buğra kelimesinin deve anlamına geldiği düşünülürse buğra aşımın da devenin etinden yapılan bir yemek olması da olası gözükmektedir.

Günümüz toplumsal belleğinde ise Afyon Yörükleri arasında “buğra aşısı” adında adak aşısı/yemeği⁷ şeklinde bir ritüele rastlanılmaktadır. Adak aşısı olarak da nitelenen bu yemek, hem kanlı hem de kansız kurban biçimindedir. Kişi, murat edilen dileği gerçekleşirse buğra aşısı vereceğine dair adakta bulunur ki dileğin yerine gelmesiyle de kanlı kurban⁸ ritüeli gerçekleşir. Ritüele dair kaynak kişinin ifadesi şöyledir:

Afyon yöresinde, buğra aşısı diye bir ritüel var, diyelim ki bir köyde bir yerde birisi bir duada bulunuyor, çocuğum olursa, falan işim olursa diye... Duası gerçekleşirse buğra aşısı yapacağına dair söz verir. Duası gerçekleştiğinde öncelikle kurban (koyun) kesilir, herkese dağıtılır. Bu etin yanında sarma, çorba gibi kişinin durumuna göre yemekler de dağıtılır. 40 gün yemek verilir (Tavukçu, 2016).

Bahsi geçen “buğra aşısı”nın zamanla deve kurbanından koyun kurbanına dönüşmesi kuvvetle muhtemel olmakla birlikte, günümüz toplumsal belleğinde böyle bir yemeğin adak aşısı ve ritüel yemeği olarak karşımıza çıkması ayrıca dikkate değerdir. Özetle gerek yazılı gerekse sözlü kaynaklarda buğra aşısı adında bir yemeğe tesadüf edilirken *Satuk Buğra Han aşısı* adında ise herhangi bir yemeğe rastlanılmamaktadır. “Satuk Buğra Han aşısı”na sadece aynı ideolojik düşünceyle bir araya gelmiş bireylerin grup belleğinde, geçmişe yönelik paylaşımlarından erişilmektedir. Toplumda yalnız belli bir grubun bu adlandırmayı bilmesi ve kullanması bu yemeğin, icat edilmiş yemek ve grup folkloru kapsamında incelenmesini gerekli kılmaktadır. “İcat edilmiş gelenek”, gerçekten icat edilmiş ve formel düzlemde kurumsallaşmış gelenekleri olduğu kadar, kolayca izi sürülemeyecek bir şekilde kısa ve belirlenebilir bir zaman diliminde –belki de birkaç yılda- ortaya çıkmış olan ve büyük bir hızla yerleşmiş “gelenekleri” de kapsamaktadır (Hobsbawn, 2006: 2).⁹ Bu tanımdan hareketle *Satuk Buğra aşısı* olarak nitelenen yemek “kısa ve belirlenebilir bir zaman diliminde” ortaya çıkması yönüyle icat edilmiş gelenek olarak ele alınabilirken, geleneğin “büyük bir hızla yerleşme” şartını taşımadığı da muhakkaktır. E. Hobsbawn’ın “İcat edilmiş olanları dâhil olmak üzere bütün geleneklerin amacı ve özelliği, değişmezliktir. Gönderme yaptıkları gerçek ya da icat edilmiş bir geçmiş, tekrar gibi, sabit pratikler dayatır” (2006: 3) ifadesinden hareketle, *Satuk Buğra Han aşısının* grup folkloru bağlamında mahiyetinin değişmediği, grup çatısı altında olmasa da bu pratiğin aynı adlandırmayla günümüzde grubun üyelerinin zihninde “yemek-bellek-mekân” ilişkisi zemininde hatırlandığı görülmektedir. Grup üyelerinin icat ettikleri bu adlandırma beraberinde grup üyelerine *Genç Arkadaş* dergisi etrafında toplandıkları mekânı ve zamanı hatırlatmakta, bu yönüyle mekân, grup belleğinin o döneme ait anılarını hatırlatan mekanizmaya dönüşmektedir.

Grup Folklorunda Kimlik ve Aidiyet Unsuru Olarak İcat Edilmiş Yemek: *Satuk Buğra Han Aşısı*

Grup folkloru hakkında, A. Dundes’in akademik dikkate sunduğu folklor tanımlamasının belirleyici olduğu görülmektedir. Türkiye’de¹⁰ folklor çalışmalarına da yön veren Dundes, “Halk kimdir?” makalesinde halkı; “En azından ortak bir faktörü paylaşan herhangi bir insan grubu olarak tanımlar. Bu grubu birbirine bağlayan faktörün ortak bir meslek, dil veya din olabilir, ne olduğu önemli değildir. Bundan daha önemli olan ise, herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendine ait olduğunu kabul ettiği bazı geleneklere sahip olmasıdır” (Dundes’ten akt. Ekici, 2006: 16). Bu tanımdan hareketle *Genç Arkadaş* dergisi etrafında toplanan gençleri “grup folkloru” bağlamında incelemek mümkündür. *Satuk Buğra Han aşısı* grubun fertleri tarafından anlamlı bir kod iken grubun dışındakiler için anlamsızdır.

⁷ Adak aşısı, bir adağı yerine gelenlerin akraba ve dostlarına verdikleri yemektir. Adak yemeği, adayan kişinin adağına göre biçimlenir. Ne, nasıl adanmışsa, bir borç olarak o yerine getirilmelidir. Bir hayvan adanmışsa, adayan kişi onu yoksullara olduğu gibi verir. Kendisi hiç yemez (Tezcan, 2000: 119).

⁸ Kurban, doğaüstüne sunulan sembolik bir hediyedir. “Sen bana ver, ben sana vereyim” yani, karşılıklı prensibi gereğince kişinin yalnız bir verme eylemini ritüelle zenginleştirdiği verme törenidir. Kanlı ve kansız olarak ikiye ayrılır. Bugün veya gelecekte tanrının lütfunu kazanmak, teşekkür etmek, gönlünü hoş etmek, barışık olmak için sunulan hediye[ler]dir. Mumlar, kumaşlar, yiyecek ve içecekler ya da değişik objeler, ilk av, ilk hasat, kansız kurban kategorisi içinde değerlendirilmektedir. Burada en önemli belirleyici, Tanrı veya doğa üstü alan ve kişi arasındaki al-ver/karşılıklı ilişkisidir. Bakınız: (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 507; Erginer, 1997: 15-46; Örnek, 1971a: 140; 1971b: 88).

⁹ Bu bağlamda örnek araştırma için bakınız: (Çobanoğlu, 1999: 7-10).

¹⁰ Bu tanıma göre grup ya da meslek folkloruna yönelik birçok makale, bildiri ve tez yazılmıştır. Her etnik grup, her meslek grubunda olduğu gibi kendine ait halk bilgisine sahiptir. Beyzbol oyuncularını, kömür madencileri, kovboylar, balıkçılar, oduncular ve demiryolu işçilerinin hepsi kendilerine has meslek argosuna, efsanelere ve grup içinde yapılan şakalara ve anlatılan fıkralara sahiptir (Dundes’tan akt. 2006: 16). Grup Folkloru ile ilgili öncül makaleler için *Milli Folklor* dergisinin 71. sayısına bakınız.

Beradsworth ve Keil, “Yemek kimlik ve sosyalizasyon” başlığı altında Fischer (1988)’den aktararak “Yemeklerin taşıdığı sembolik potansiyel öyle güçlü görünüyor ki bu durumun kimlik anlayışımızın merkezinde yer aldığı ileri sürer. Bununla birlikte, Fischer, bir grubun yeme biçimlerinin daha geniş bir hiyerarşi veya bir topluluk vs. içindeki kolektif kimliğini ortaya koymasının yanında, bireysel kimliğe de bir merkez olduğuna dikkat çeker (Beradsworth ve Keil, 2011: 93). Kimlik ve grup aidiyeti konusunda yeme içmenin işlevlerinden birinin kimlik ya da aidiyet duygusunun pekiştirilmesi olduğunu vurgulayan H. Beşirli de bu durumu şu şekilde ifade eder: “Bireyler bir gruba ait beslenme kurallarına göre davranışta bulunurlarsa o grubun üyesi olarak kabul edilirler ve bu yolla grubun kimliğini kazanmış olurlar. Bireyler bir gruba dâhil olduklarında dâhil oldukları grubun beslenme alışkanlıklarını uygulayarak üyeliklerini ilan ederler” (2012: 58). Bundan hareketle *Genç Arkadaş* dergisi etrafında bir araya gelen gençlerin ilk defa dile getirdikleri Satuk Buğra aşının grup üyelerinin kimlik aidiyetine dönüştüğü söylenebilir.

Satuk Buğra Han aşının icat edilmiş gelenek bağlamında değerlendirilmesi Hobsbawn’ın görüşleriyle açıklanabilir: “Eski gibi görünen ya da eski olma iddiasındaki “geleneklerin” kökenleri oldukça yakın geçmişe dayandığı gibi bazen bu geleneklerin icat edilmiş oldukları da açık bir gerçektir” (2006:1) ve “icat edilmiş gelenek, alenen ya da zımnen kabul görmüş kurallarca yönlendirilen ve bir ritüel ya da sembolik bir özellik sergileyen, geçmişle doğal bir süreklilik anıştırır şekilde tekrarlara dayanarak belli değerler ve davranış normlarını aşılama çabasına çalışan bir pratikler kümesi anlamında düşünülmelidir” (2006: 2). Allen, “Deneyimlenmiş ve İcat Edilmiş Tatların Nostaljisi, Yemek, Milliyetçilik ve İcat Edilmiş Gelenekler” başlığı altında; *Şükran Günü* diye bir şey olmasaydı, birinin onu icat etmiş olması gerekecekti. *Şükran Günü*’nün icadını, farklı geleneklerin harmanlandığı bu uzun ve karmaşık süreci inceleyen Janet Siskind, Birleşik Devletlerde böyle birleştirici bir ulusal kimlik anlatısına ihtiyaç duyulduğunu açıkça ortaya koyuyor. Nostalji ve milliyetçilik, sade bir ulusal kuruluş ve birlik anlatısıyla birbirine bağlanır. Bu millî “etkinliğin” anısı, kişisel ilişkilerin belleği güçlendiren duygusal yoğunluğundan ve ziyafet hazırlıklarının işlemsel anılarından beslenir (Allen, 2016: 178) ifade ederken, “icat edilmiş gelenek, Milliyetçilik, yemek ve bellek” kavramları çerçevesinden meseleye odaklanır. Çalışmada ele alınan *Satuk Buğra Han aşısı* adlandırmasındaki tercih ise grup tarafından bilinçli bir yaklaşım ve “unutulmaktan kurtulma, topluluğun üyesi olarak hatırdan kalma” çabası ve “Türk-İslam ülküsü” ile açıklanabilir. Grup ve bellek konusunda Halbwachs’ın ifade ettiği gibi “Bir gruba aidiyet duygusunu yaratan hiç kuşkusuz ortak hatıralara yapılan vurgu, bu ortak hatıraları anımsamayı sağlayan ise “bellek”tir. Bu açıdan grubun sürekliliği tarihsel belleğin bir ürünüdür ve bu türden bir bellek eski grup üyeleri aracılığıyla yeni üyelere aktarılır. Grup üyeleri ve hatıraları, hatırlama yoluyla grubun sürekliliğini sağlar; grup üyeliği hatırlama ve hatırlananın aktarılması yoluyla kurulan bağdır” (2017). “Söz konusu düşüncelerin dokusunu izlersek, karşımıza ister istemez şu soru çıkar: Farklı grupların kendilerine özgü farklı anılarının bulunduğunu kabul edersek, bir grubun kolektif anıları, o toplumsal grup içinde bir kuşaktan ötekine nasıl geçirilir?” (Connerton, 2014a: 67). Tunçel bu durumu şöyle açıklar: “Grup belleği, “toplumsal bellek” tarafından onaylandığı ölçüde meşrulaşır ve sürekliliğini korurken, onaylanmayan bellek içeriği unutulmaya terk edilir ya da unutturulmak üzere baskılanır” (2017: 21). *Satuk Buğra Han aşısının* tam da bu konuda grup üyelerinin belleğinde hâlihazırda anı belleğinde yer aldığı, yıllar sonra geçmişe ayna tutan bir filmle gündeme geldiği, grup üyelerince tekrar hatırlandığı söylenebilir. Connerton’un vurguladığı “Farklı grupların kendilerine özgü anılarının olması” ifadesinden hareketle “ülkücü” ideolojiye sahip ve bir dergi etrafında toplanan belli bir grubun yıllar geçmesine rağmen *Satuk Buğra Han aşısı*yla ilgili “kendilerine özgü anılarının” oluştuğu görülmektedir. Grup üyelerinin belleklerinde “o dönemde dergi etrafında toplanır ve gerçekten *Satuk Buğra aşısı* yedik” şeklindeki ifadeleri, bu fikri desteklemektedir. Bu durumda “*Satuk Buğra Han aşısı/yemeği* toplumsal bellekte nasıl aktarılmıştır?” sorunu Connerton’un “Grupların belleği nasıl taşınır ve korunur?” diye ortaya konan sorunun insanı ya siyasal erkin bir boyutu olarak toplumsal bellek yönünde ya toplumsal bellek içindeki bilinçdışı öğeler yönünde ya da her ikisi üzerinde durup düşünmeye götürmesini haklı olarak bekleyebilir (2014a: 8) ifadesiyle açıklanabilir. “Yemeğin grup aidiyetini tanımlayıp güçlendirmede “bir estetik, kültürel ve gösterge bilimsel kod” olarak iş gören sembolik işlevi bulunur” (Ichijo ve Ranta, 2018: 37). “İnsanların yedikleri yemek büyüdükleri, yer, ait oldukları gruplar ve içinde yaşadıkları toplumsal mekânlarla bağlantılıdır. Diğer bir deyişle, insanların yedikleri ve pişirdikleri yemek kim olduklarına dair pek çok bilgiyi aktarır” (Ichijo ve Ranta, 2018: 39).

Siyasi çatışmaların olduğu 1980'ler Türkiye'sinde *Satuk Buğra Han* aşının belli bir ideolojik kesim tarafından icat edildiği ve 2015'te çekilen bir filmle gündeme geldiği görülmektedir. Bu durumda grup üyelerince zaten bilinen bu gelenek, hem çağrışım yoluyla grup üyeleri tarafından hatırlanmakta hem de beraberinde grup üyeleri dışında anlamlandırılma ihtiyacı duymaktadır. Bellek, kültür ve hafıza ilişkisi konusunda Turan'ın söyledikleri dikkate değerdir:

İnsan belleği, bilgiyi ve hatıraları hafızetmesi bakımından kültürel, siyasi ve sosyal unsurların yaşatılmasında önem teşkil eder. Bellek insanın sosyalizasyonu sürecinde oluşur. Toplumlar üyelerinin belleğini belirler. En kişisel anılar bile sadece sosyal grupların iletişimi ve etkileşimi üzerinden oluşur. Sadece başkalarından öğrendiklerimizi hatırlamayız, aynı zamanda onların anlattıklarını, anlamlı diye vurguladıklarını ve yansıttıklarını da hatırlarız. Her şeyden önce başkaları tarafından sosyal açıdan belirlenmiş anlamları bağlamında algılarız (Turan, 2015: 22).

“Merkezinde yiyeceğin olduğu anılar, fizyolojinin ötesine geçer. Ortak bir kültür, yiyecekleri ortak bir anlam ve duygusal bir tınıyla donatır. Zihnimizde yiyeceklerle ilgili anılar oluştururken bu kültürel faktörlerden etkilenir. Diğer yandan kültür, çeşitli bilişsel becerilerin seçim ortamını değişikliğe uğratar” (Allen, 2016: 180). Bu durumda dergi etrafında toplanan grubun kişisel anılarının sadece kendileri için değil toplumsal belleğinde de bir parçası olması muhtemeldir.

Grup üyelerinden Lütfü Şehsuvaroğlu tarafından yazılan, ilk baskısı 1982'de ikinci baskısı 2015 tarihli olan “Kafes”¹¹ adlı kitap, film olarak yine aynı adla 2015 yılında vizyona girmiştir. Filmde geçen “Satuk Buğra Han aşısı” sahnesi kitapta yoktur. Bu durum, sahnenin senaryoya sonradan dâhil edildiğini göstermektedir. Günümüzde ise bu adlandırmanın film aracılığıyla izleyicide farkındalık ve merak oluşturduğu anlaşılmaktadır. Şehsuvaroğlu'nun konuyla ilgili aşağıdaki söylemleri, “yemek-mekân-bellek” üzerinden “kimlik ve aidiyet” in grup folkloru kapsamında yorumlanabileceğini ortaya koymaktadır:

Kafes'in kitabını çok daha önce yazdım, fakat bu film tamamen kitaptan esinlenerek çekilmedi. Kafes filmindeki Seçkin karakteri hakikatte Mümtaz. Mümtaz, seçkin demek. Genç Arkadaş dergisi etrafında 1975-79 arasında toplanırdık. Bu kişiler arasında; Nuri Gedik, Naci Bostancı, Mümtaz Türköne, Ali Akbaş, Beşir Ayyazoğlu, Cemal Kurnaz, Nihat Genç, Ahmet Çiğdem, Ayhan Pala ve Hakan Pala gibi isimler vardı. Dergiye yazı çıkarılacağı zaman kim denk gelirse yemek yapardı ortaya. Mümtaz da bizim Anadolu'da çilbir kebabı yahut eğin kebabı dediğimiz Satuk Buğra aşısını yapardı. Bu yemek, temelde içine yumurta, yoğurt, peynir, domates daha doğrusu ne bulduysak koyduğunuz, büyükçe bir tepside hazırlanıp ortaya konulan bir yemektir... Hep birlikte yediğimiz yemeğe verdiğimiz addi... Hem ucuz hem de karın doyurucu. Bu yemeğin adını aslında Mümtaz uydurdu. Mümtaz, bu yemeğe ilk Müslüman Türk hükümdarı Satuk Buğra Han'dan esinlenerek bu adı verdi, biz de benimsedik. Dergi etrafında toplanan herkes, Satuk Buğra aşısını bilir. Birbirimize Satuk Buğra Han aşısı yiyelim mi, derdik. Şimdilerde ben de yine bu adı kullanırım. Kızıma Satuk Buğra aşısı yiyelim mi?, derim mesela...(Şehsuvaroğlu, 2016).

Şehsuvaroğlu'nun ifade ettiği üzere yemeğe adın verilmesi, Satuk Buğra Han'ın “ilk Müslüman Türk hükümdarı” olması ve grup üyelerinin onu ideolojik olarak ülküdaşları olarak görmeleriyle açıklanabilir. Yemeğin, grup için kültürel koda dönüştüğü ortadadır. Mekân olarak ise derginin hatırlatıcı unsur olarak belleklerde yer aldığı görülmektedir. M. Halbwach belli bir gruba ait olma ve hatırlama konusunda söyledikleri bu kapsamda dikkate değerdir:

Belli bir gruba ait olma ve hatırlama arasındaki ilişkiyi çerçeve kavramı üzerinden tasvir ederken bireyin filtrelediği hatıraların toplumsal bir çerçeve ile sınırlandırıldığını vurgulamaktadır. Böylece, bireyin hatırladığı şeylerin seçimi ve yorumu, bireyin kendi grubu için kurucu nitelikte gördüğü olaylarla özdeşleşmesini sağlayan toplumsal mekanizmalara bağlıdır. Mesela bizden önce meydana gelmiş, dolayısıyla yaşamadığımız olayları, kendimizi ait hissettiğimiz grup açısından önem taşıdıkları ölçüde ve biçimde hatırlarız. Bu açıdan, grup hatırlama edimi bakımından bir tür “filtre” ya da “çerçeve” işlevi görür (2017).

¹¹ Kafes, 12 Eylül Darbesi dönemini anlatan 2015 yapımı film. “Lütfü Şehsuvaroğlu'nun Kafes Filmi Hakkındaki Röportajı” için bakınız: <http://turkocaklari.org.tr/sayfa/5650/lutfu-sehsuvaroglu-39-nun-kafes-filmi-hakkindaki-roportaji.html>; 08. 02. 2016; <http://www.haberdokuz.com/2015/10/03/kafes-filminin-sifreleri-erisim-tarihi-18.10.2016>.

Kafes filminin siyasi ve ideolojik içerikte olması filmdeki isimlerin adlandırılmasından da açıkça anlaşılmaktadır. İhsan Başkan rolündeki kişinin gerçekte Büyük Birlik Partisi'nin 2009'da şehit olan başkanı Muhsin Yazıcıoğlu karakterini canlandırması, Muhsin ile İhsan kelimeleri arasında kurulan ilişki siyasi ideolojik savı desteklemektedir ki bu durum diğer karakterler için de söz konusudur. "Satuk Buğra Han Yemeği"ne atıf yapılan sahnede sanatçı İsmail Hacıoğlu'nun canlandığı Mehmet karakteri başta olmak üzere diğer üç arkadaşının konuşmaları şöyledir:

(Sahnede üç genç bir masa etrafında yemek yer, o esnada Mehmet, Seçkin'e döner)

Mehmet: Çok şükür, ellerine sağlık kardeşim. Çok güzel olmuş.

Seçkin: Afiyet olsun.

Mehmet: Seçkin, bu yemeğin adını da sen mi uydurdun?

Seçkin: Ciddi söylüyorum bu yemeğin adı Satuk Buğra Han yemeği.

Üçüncü kişi: Nasıl yani Satuk Buğra Han da mı bu yemeği yiyormuş?

Seçkin: Ne yemesi oğlum o yapmış bu yemeği.

Üçüncü kişi: Yapmış yani. ¹²

(Hepsi birlikte güler).

Filmde geçen bu sahne hakkında, *Genç Arkadaş* dergisi etrafında toplanan grup üyelerinden Nuri Gedik, görüşlerini "İslami Bir Hareket Olarak Ülkücü Hareketin Filmi" başlığı altında köşe yazısına taşır: "...Genç Arkadaş dergisi bürosu olarak yansıtılan yerde Satuk Buğra Han adı verilen yemeği bizler gerçekten yedik. O bürolarda sabahlara kadar süren memleket meselesi sohbetleri yapılırdı".¹³ Gedik'in söyledikleri "mekân-bellek-yemek" ilişkisi kapsamında anlam kazanmaktadır. Ayrıca filmle ilgili bu haber yazısının başlığındaki "İslam ve ülkücülük" vurgusu da grup belleğinin "Türk-İslam ülküsü" terkininin tezahürü olarak yorumlanabilir. Allen'in ifade ettiği üzere "yiycekler, tadın ve mekânın ötesinde, duygu ve heyecanların zihinsel ve bedensel durumların derinlerde yatan anılarını da güçlü bir şekilde harekete geçirir. Bu tür anılar, sizi hazırlıksız yakalayabilir. Düşüncelerinizin akışını bir anda kesintiye uğrattığı ve sizi hiç beklemediğiniz ve bir o kadar da etkili, bambaşka düşüncelere sevk etme gücüne sahiptirler" (2016: 146-147). Gedik de izlediği filmde geçen bir sahneyle sadece kendisi gibi olanların anlamlandırabileceği anılar üzerinden geçmişte teyit eden bir açıklama yapmıştır.

Kafes filmi hakkındaki görüşlerini köşe yazısına taşıyan bir başka isim de Abbas Pirimoğlu'dur. "Kafes Aynı Kafes" başlığı altında Pirimoğlu, *Satuk Buğra Han aşına* şu şekilde atıfta bulunur: "Bir yandan filmi seyrederken bir yandan da okuyucularıyla paylaşacağım hususları zihnimde iyice hıfzıtmaya çalışıyordum. *Genç Arkadaş* dergisinin baskı sahnesini görünce kendimi yine genç hissettim. Hele o Saltuk¹⁴ Buğra Han yemeği ve Niyazi Mısri divanı yok mu? Tam olarak Ülkücü gençliğin toplumsal ve sosyolojik gerçeğini ortaya koyuyordu. Yıllardır dini sebebiyle hakir görülen Anadolu insanı kendisini koruma ve ifade etme bakımından gösterdiği birkaç refleksten birisiydi "Ülkücü" Hareket".¹⁵ O dönemi bizzat yaşayan ve "Ülkücü ideolojiye sahip ve o grubun üyesi olan Pirimoğlu'nun "...hele o Saltuk Buğra yemeği yok mu?" söylemi, grubun belleğinde yemeğin gruba has kültürel bir kod taşıdığını açıkça ortaya koymaktadır. Lütfü Şehsuvaroğlu, Nuri Gedik ve Abbas Pirimoğlu'nun söylemleri birbiriyle örtüşmektedir.

Birinci sözlü kültür ortamına ilaveten ikinci sözlü kültür ortamında da *Kafes* filminde geçen "Satuk Buğra Han Aş/Yemeği"¹⁶ ile ilgili paylaşımların olduğu görülmektedir. "Satuk Buğra Han" adlı Twitter¹⁷ kullanıcısının hesabındaki paylaşım şöyledir:

¹² <http://www.hizliizlefilm.net/hizli-seyret-8604-kafes-full-hd-izle-720p.html>; 08. 02. 2016.

¹³ Köşe yazısının tamamı için bakınız: <http://dirilispostasi.com/n-106-islami-bir-hareket-olarak-ulkucu-filmi.html>; 08. 02. 2016.

¹⁴ A. Pirimoğlu, Satuk kelimesi yerine Saltuk kelimesini kullanmıştır. Birçok alanda tesadüf edilen bu durum, kelimenin galat-ı meşhurlaşma eğilimine örnek teşkil etmektedir. Bu konuda E. Çakır'ın (2018) "Tarihî ve Menkıbevi Şahsiyetlerin Adlarının Karıştırılması Meselesi: Satuk Buğra Han mı Saltuk Buğra Han mı?" başlıklı çalışmasına bakınız.

¹⁵ Köşe yazısının tamamını okumak için bakınız: <http://www.hurhaber.com/kafes-ayni-kafes-yazi-29833.html>; 08. 02. 2016.

¹⁶ Bakınız: (Ebu'l Gazi Bahadır Han, 2011: 97; Ögel, 1998: 243).

¹⁷ İlgili veriler için yararlanılan twitter adresi için bakınız: https://twitter.com/satukbugra_han_?lang=tr; 12. 09. 2016.

Kafes'i izledim. Tekniği bilmem ama 80 öncesi dergi bürosunda Satuk Buğra Han yemiş ve kafesi yaşamış biri olarak yorumum samimiydi (nuri gedik, 2016).

Satuk Buğra Han aşısı yaparım, dedin de biz mi yemedik? (Sıla Topuz, 2016).

Satuk Buğra Han yemeğinin tarifini istiyoruz. Bu arada film çok güzeldi. Emeğinize sağlık, bol gişeler (Ömer, 2016).

Arkadaşlar Satuk Buğra han yemeğini bilen var mı çok merak ediyorum, ismini duydum sadece ne yedim ne gördüm (Marstangelenportakal, 2016)''¹⁸

İlgili sahne hakkında ikinci sözlü kültür ortamında yorum yapanların bu yemeği, belleklerinde anlamlandırma çabaları Connerton'un "Yaşam öykümüz kimliğimizi edindiğimiz grupların öyküsü içinde gömülüdür" (2014a: 38) ifadesiyle açıklanabilir. "Kolektif hafıza, gücünü ve müddetini bir grup insanı bir araya getirmek için sahip olduğu şeyden alıyorsa, o hâlde bu kişiler, grup üyeleri olarak, hatırlayan bireylerdir" (Halbwachs, 2017: 39). "Bir grup, ona tabi, düşüncesini destekleyen ve sergileyen tek bir kişi kalmadığında uykuya dalar, fakat yalnızca uyumaktadır ve üyeleri bir araya gelip onu bıraktıkları zamanki hâliyle yeniden oluşturdukları sürece de var olmaya devam eder" (Halbwachs, 2017: 115). "Grubun büyüklüğü ne olursa olsun, grubun her bir üyesi, bu grubun diğer üyeleriyle pek çok ortak anıya sahip olacaktır. Burada önemli olan nokta, kolektif belleğin her bireyde var olmasıdır; yani grubun bütün üyeleri bellekleri sorgulandığında hemen hemen aynı bilgileri verecektir" (Roedier, 2015: 177). *Satuk Buğra Han aşısı* üzerine yapılan yorum ve tartışmaların da bu düzlemde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Paylaşımlardan, *Kafes* filminin bu konuda merak duygusunu tetiklediği, belli bir çağrışıma, anlam koduna gönderme yapamayanların belleklerinde *Satuk Buğra Han aşısının* adı ve içeriğinin hâlâ belirsizliğini koruduğu, grup üyelerince ise anlamlı kılındığı görülmektedir.

SONUÇ

İnsanoğlunun yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu en temel gereksinimlerden biri olan yemek, her topluluk için geçmişin kültürel kodlarını bünyesinde barındıran bir olgudur. Yemek, doğumdan ölüme hayatın her safhasında vazgeçilmez olmanın ötesinde çoğu zaman geleneklerle örüntülenmiş ritüeller bütünü olarak karşımıza çıkar. Kimi zaman ise, sadece toplumun belli bir dinî veya etnik kesimince anlamlandırılan kültürel koda dönüşür.

Çalışmada ele alınan Satuk Buğra aşısı/yemeği bu kapsamda "kültürel bellek ve yemek" kavramları çerçevesinde "kimlik ve aidiyet" odaklı incelenmiş olup Türk kültür tarihinde sözlü ve yazılı kaynaklarda *buğra aşısı* adında bir yemek tespit edilirken, *Satuk Buğra Han aşısı* adıyla herhangi bir yemeğe ise rastlanılmamıştır. Bu durumda yazılı kaynaklarda bahsedilen buğra aşısını, bilinçli ve ideolojik yaklaşımla verilen, birinci ve ikinci sözlü kültür ortamında tespit edilen *Satuk Buğra Han aşısı* ile ilişkilendirmek mümkün gözükmemektedir. Satuk Buğra han aşısının gelenekte olmayıp, 1975-1979 yılları arasında *Genç Arkadaş* dergisi etrafında toplanan ve kendilerini ülkücü olarak niteleyen genç bir grup tarafından sonradan icat edildiği belirlenmiştir. Bu derginin, grubu bir arada toplayan kültürel bir mekân olduğu düşünüldüğünde grup üyelerinin yapıp adlandırdığı bu yemek, sadece onların anlayabileceği bir kültürel koda dönüştüğü aşikârdır. Ayrıca 1980 darbesini anlatan *Kafes* filminin bir sahnesinde bahsedilmesiyle de o dönemi bizzat yaşayan grup üyelerinin belleğinde bu yemeğin "maziye götüren ve maziye hatırlatan" çağrışım yoluyla tekrar gündeme geldiği görülmektedir. *Satuk Buğra Han aşısını* ilk defa bu film aracılığıyla duyanların belleğinde yemeğin gerek adının gerekse içeriğinin herhangi bir kültürel çağrışıma gönderme yapmaması bu savı desteklemektedir. Nihayetinde grup folkloru kapsamında değerlendirilen bu yemeği, icat edilmiş fakat gelenekselleşmemiş yemek olarak değerlendirmek daha doğru gözükmemektedir.

Genç Arkadaş dergisi etrafında toplanan ve kendilerini ülkücü olarak niteleyen bireylerin bu yemeğe, toplumsal bellekte "ilk Müslüman Türk hükümdarı" olarak kodlanan Satuk Buğra Han'ın adını vermeleri, grubun "Türk-İslam ülküsü" ideolojileriyle doğrudan örtüşmektedir. Bu adlandırmada grubun Satuk Buğra Han'ı, alperen tipinin ilk temsilci olarak gördüğü ve kendilerini de onun protipi olarak kabul ettikleri söylenebilir. Yemeklerin adlandırılması, karakterize ve kategorize edilmesi ulusal ve

¹⁸ <http://www.kizlarsoruyor.com/yemek-tarifler/q5812274-satuk-bugra-han-yemegi>; erişim tarihi 13. 10. 2016.

uluslararası bir kimlik ve aidiyet meselesi olmanın yanı sıra grup folkloru bağlamında da irdelemeye değer bir konu olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAK KİŞİLER

Şehsuvaroğlu, Lütfü (2016), 1957 Erzincan doğumlu, üniversite mezunu, bay, evli, yazar ve senarist. [20 Ekim 2016 tarihinde Ankara Hamamönü'nde yapılan görüşmenin ses kaydı E. Çakır'ın arşivindedir]

Tavukçu, Hilal (2016), üniversite mezunu, doktora öğrencisi. [27 Haziran 2016 tarihinde Ankara'da E. Çakır tarafından yapılan görüşme]

KAYNAKLAR

Allen, S. J. (2016). Obur Zihin Yiyeceklerle İlişkimizin Evrimi, (Çev.) Erdem Gökyaran, YKY, İstanbul.

Argunşah M. & M. Çakır (2005). Muhammed bin Mahmûd Şirvânî: 15. Yüzyıl Osmanlı Mutfağı, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul.

Başpınar, F. (2011). "Basîrî"nin Bengînâme Adlı Eseri", *Turkish Studies*, Vol. 6, No. 3, p. 567-576.

Beradsworth, A. & T. Keil (2011). Yemek Sosyolojisi, (Çev.) Abdülbaki Dede, Phoenix Yayınları, Ankara.

Beşirli, H. (2012). Yemek Sosyolojisi, Phoenix Yayınları, Ankara.

Connerton, P. (2014). Toplumlar Nasıl Anımsar?, (Çev.) Alâeddin Şenel, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Çakır, E. (2017). Satuk Buğra Han Tezkiresi Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. Ankara.

Çakır, E. (2018). "Tarihî ve Menkıbevi Şahsiyetlerin Adlarının Karıştırılması Meselesi: Satuk Buğra Han mı Saltuk Buğra Han mı?", *Uluslararası Türk Kültürü ve Medeniyeti Kongresi*, (5-8 Eylül 2018). Balıkesir/Burhaniye.

Çobanoğlu, Ö. (1999). "Halkbilimi Açısından Gelenek, Turizm ve İcat Edilmiş Gelenek Bağlamında Ayvalık Şeytan Sofrası Örneği", *Millî Folklor*, S. 43. s. 7-11.

Dundes, A. (2006). "Halk Kimdir?", (Çev.) Metin Ekici, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*, Geleneksel Yayınları, Ankara.

Ebu'l Gazi Bahadır Han (2011). Türklerin Şeceresi, Ed. Orhan E. Vardar, Örgün Yayınları, İstanbul.

Emiroğlu, K. & S. Aydın (2003). Antropoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Erginer, G. (1997). Kurban: Kurbanın Kökenler ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Ergun, P. (2016). "Sözlü Belleğe Yansıyan Türk Yemek Kültürü", *Aile Yazıları*, Ed. Saim Sakaoğlu vd., T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Genç, R. (2002). Karahanlı Devlet Teşkilatı. TTK Yayınları, Ankara.

Goode, J. (2009). "Yemek", (Çev.) Fatih Mormenekşe, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3*, Geleneksel Yayınları, Ankara.

Goody, J. (2013). Yemek, Mutfak, Sınıf, (Çev.) Müge Günay Güran, Pinhan Yayınları, İstanbul.

Halbwachs, M. (2017). Kolektif Hafıza, (Çev.) B. Barış. Heretik Yayınları, İstanbul.

Henry L. Roediger III vd. (2015). Zihinde ve Kültürde Bellek. (Çev.) Yonca Aşçı Dalar Ed. Pascal Boyer-James V. Wertsch. Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Hobsbawn, E. & T. Ranger (2006). "Gelenekleri İcat Etmek", *Geleneğin İcadı*, (Çev.) M. M. Şahin, Agora Kitaplığı Yayınları, İstanbul.

<http://akaya6606.blogcu.com/gecmisten-gunumuze-antakya-hatay/4645713>; (2. 1. 2017).

<http://dirilispostasi.com/n-106-islami-bir-hareket-olarak-ulkucu-hareketin-filmi.html>; (08. 02. 2016).

<http://turkocaklari.org.tr/sayfa/5650/lutfu-sehsuvaroglu-39-nun-kafes-filmi-hakkindaki.html>; (10. 01. 2016).

<http://www.haberdokuz.com/2015/10/03/kafes-filminin-sifreleri>; (18. 10. 2016).

<http://www.hizliizlefilm.net/hizli-seyret-8604-kafes-full-hd-izle-720p.html>; (08. 02. 2016).

<http://www.hurhaber.com/kafes-ayni-kafes-yazi-29833.html>; (22. 01. 2016).

<http://www.kizlarsoruyor.com/yemek-tarifler/q5812274-satuk-bugra-han-yemegi>; (13. 10. 2016)

https://twitter.com/satukbugra_han_?lang=tr; 12. 09. 2016.

Ichijo, A. & R. Ranta (2018). Yemek ve Ulusal Kimlik. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

İşın, P. M. (2010). Osmanlı Mutfak Sözlüğü. Kitap Yayınları, İstanbul.

- Kut, G. (2013). “Şirvânî'nin Yemek Kitabı Çevirisine Eklediği Yemekler Üzerine”, *Geçmişten Günümüze Millî Yemek Kültürümüz*, Ed. M. Koz, Türk Dünyası Vakfı Yayınları, Eskişehir.
- Oğuz, Ö. vd (2006a). Kentler ve İmgesel Yemekler 1, Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları, Ankara.
- Oğuz, Ö. vd (2006b). Kentler ve İmgesel Yemekler 2., Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları, Ankara.
- Ögel, B. (1998). Türk Mitolojisi 1, TTK Yayınları, Ankara.
- Örnek, S. V. (1971a). Etnoloji Sözlüğü, AÜDTCF Yayınları, Ankara.
- Örnek, S. V. (1971b). 100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, Gerçek Yayınları, İstanbul.
- Paris Nüshası; http://yazmalar.mkutup.gov.tr/detay_goster.php?k=123905; (01. 05. 2013).
- Soysal, S. (2007). Derviş Sofraları -Mevlevî Yemekleri, Alevî Bektaşî Yemekleri, Ahi Yemekleri. Doğan Kitap, İstanbul.
- Tezcan, M. (2000). Türk Yemek Antropolojisi Yazıları, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Tunçel, A. (2017). “Hatırlamanın Yapıtışı Mekânın Bellek ile İlişkisi Üzerine”, *Bir Varmış Bir Yokmuş, Toplumsal Bellek, Mekân ve Kimlik Üzerine Araştırmalar*. Ed.T. Erman, S. Özaloğlu. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Turan, F. A. (2015). “Toplumsal Bellekte ve Sözlü Şiir Geleneğinde Plevne Harbi ve Gazi Osman Paşa”, *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, Vol. 6, No. 20, pp. 21-38.